

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Věra Rýglová

PRAHA 2011

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra školní a sociální pedagogiky**

**UPLATNĚNÍ DRAMATICKÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH
A VE ŠKOLNÍCH DRUŽINÁCH V REGIONU STŘEDNÍ ČECHY**

Bakalářská práce

**THE APPLICATION OF DRAMATIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS AND AFTER-
SCHOOLS CARE CENTERS IN THE REGION OF CENTRAL BOHEMIA**

VĚRA RÝGLOVÁ

**Vychovatelství
Kombinované studium**

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 17. června 2011

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Zdeňce Hankové za velkou trpělivost, cenné rady, podnětné připomínky i kritiky při tvorbě bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na dramatickou výchovu a její uplatnění na základních školách a ve školních družinách.

Pomocí práce jsem chtěla zjistit způsob, formy a míru uplatnění dramatické výchovy v regionu Střední Čechy.

Šetření se týkalo dětí mladšího školního věku v souvislosti s plněním požadavků Rámcového vzdělávacího programu.

Klíčová slova

Dramatická výchova, zájmové útvary, kurikulární dokumenty, klíčové kompetence, osobnostně sociální rozvoj.

Annotation

Bachelor thesis is focused on dramatic education and its application in primary schools and school care centers.

With the work I'd like to find out the application, form, and degree of dramatic education in the region of Central Bohemia. The investigation involved children younger school age in connection with the performance requirements of the General education programme.

Key words

Dramatic education, leisure services (interest group), curricula documents, key competencies, personal social development.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Obsah:

1	DRAMATICKÁ VÝCHOVA	10
2	FORMY DRAMATICKÉ VÝCHOVY	12
2.1	ZÁJMOVÁ DRAMATICKÁ VÝCHOVA, ZÁJMOVÁ ČINNOST	12
2.1.1	<i>Základní umělecké školy – Literárně dramatické obory.....</i>	<i>12</i>
2.1.2	<i>Dětské divadelní, loutkářské a recitační soubory a kroužky.....</i>	<i>13</i>
2.1.3	<i>Kroužky při výchovných zařízeních.....</i>	<i>14</i>
2.2	DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	14
2.2.1	<i>Dramatická výchova na 1. stupni základní školy</i>	<i>15</i>
2.2.2	<i>Dramatická výchova na 2. stupni základní školy</i>	<i>15</i>
2.2.3	<i>Dramatická výchova v Mateřské škole</i>	<i>16</i>
2.3	DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO UČEBNÍ METODA.....	16
3	RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM.....	17
3.1	DRAMATICKÁ VÝCHOVA V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	19
3.2	OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	22
4	OSOBNOST UČITELE A LEKTORA DRAMATICKÉ VÝCHOVY A JEHO KVALIFIKACE	22
4.1	OSOBNOST UČITELE	22
4.2	KVALIFIKACE UČITELE A LEKTORA.....	23
5	PODMÍNKY, PROSTŘEDÍ A ORGANIZACE	25
5.1	SKUPINA.....	25
5.2	PROSTOR A VYBAVENÍ.....	25
5.3	USPOŘÁDÁNÍ ŽÁKŮ (HRÁČŮ) PŘI DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ	26
5.4	POMŮCKY.....	27
6	PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ	30
6.1	SHRNUTÍ.....	47
7	POUŽITÉ ZDROJE	52
8	PŘÍLOHY.....	54

Úvod

Za téma bakalářské práce jsem si zvolila Uplatnění dramatické výchovy na základních školách a ve školních družinách v regionu Střední Čechy.

V úvodu mé bakalářské práce bych chtěla uvést podněty, které mě vedly k výběru tématu.

Pracuji jako vychovatelka školní družiny a již delší čas se pohybuji v základním školství. Během své profesní kariéry jsem se setkala s různými vyučovacími předměty a také s různými druhy dramatické výchovy. Jako dítě jsem navštěvovala Základní uměleckou školu a její Literárně dramatický obor, kde jsem prožila krásné zážitky s dramatickým uměním. Při studiu na vysoké škole jsem díky specializaci hlouběji pronikla do tajů dramatické výchovy a zjistila jsem, co obnáší a co vše do ní patří.

Postupně jsem zjišťovala, že dramatická výchova není jen hraní divadla pro někoho či dramatizace pohádek, ale že má mnohem hlubší poslání. Poznávala jsem, co může přinést dětem a jak se díky ní můžou děti rozvíjet.

Zajímalo mě, jak se na základní škole dramatická výchova využívá. Do této chvíle jsem se zde setkala s dramatickou výchovou jen jako doplňkovou a okrajovou činností. Zajímalo mě tedy, jak se k dramatické výchově staví učitelé z 1. stupně základních škol ve Středočeském kraji. Zda ji používají, co o ní vědí a jak jsou seznámeni s dramatickou výchovou jako doplňujícím vzdělávacím oborem v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělání.

Hlavním cílem je tedy zmapovat uplatnění dramatické výchovy na základních školách a ve školních družinách. Šetření se týká mladšího školního věku v souvislosti s plněním požadavků Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Práce je rozdělena na dvě části: na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část obsahuje vymezení a specifikaci pojmu dramatická výchova, formy dramatické výchovy, zařazení dramatické výchovy do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, pojednání o učiteli či lektorovi dramatické výchovy a jeho kvalifikaci a pojednání o vhodném prostředí a podmínkách k výuce dramatické výchovy.

V praktické části jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření mezi pedagogy k otázce uplatnění dramatické výchovy na základních školách a ve školních družinách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

„Co děti dělají, je pro ně mnohem významnější, než co vidí a slyší.“

Winifred Wardová

1 Dramatická výchova

Dramatická výchova vychází ze dvou hlavních kořenů z divadla a dramatu. Drama je odvozené od řeckého slova drán, což v překladu znamená jednat.

Pojem dramatická výchova lze vysvětlit podle několika autorů různými definicemi.

Například Krista Bláhová uvádí, že *„dramatická výchova je obor zabývající se osobnostně sociálním učením.“* (Bláhová, 1996, str. 22)

Prolínají se zde principy a poznatky z pedagogiky, psychologie a dramatických umění.

Podle Evy Machkové je dramatická výchova *„učení zkušeností, tj. jednání, osobním, nezprostředkovaným poznáním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince.“* (Machková, 2007, str. 32) Je zde zdůrazněno prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí reálných i fantazií vytvořených.

Josef Valenta vnímá dramatickou výchovu jako *„systém řízeného, aktivního uměleckého, sociálního a antropologického učení dětí i dospělých založený na využití základních principů a postupů dramatu a divadla se zřetelem na jedné straně ke kreativně-uměleckým (divadelním a dramatickým) a k pedagogickým (výchovným či formativním) požadavkům a na druhé straně k bio-psycho-sociálním podmínkám (individuálním i společným možnostem dalšího rozvoje zúčastněných osobností).“* (Valenta, 2008, str. 40)

Dramatická výchova je charakterizována jako nejkomplexnější estetickovýchovný obor s velkým důrazem na sociální rozvoj. Je zde tedy vazba na osobnostně sociální výchovu. Osobnostně sociální výchova využívá některé metody, techniky a prostředky dramatické výchovy. Oproti dramatické výchově zde chybí důraz na estetický rozvoj zúčastněných. Dramatická výchova má stejnou možnost vazeb ke kterékoli z estetických výchov.

Dramatická výchova je umělecko-pedagogický obor, kde za dominantní cílovou oblast považujeme dramatické umění. Za další rozšiřující cíle se považují cíle z oblasti osobnostního a sociálního rozvoje žáků.

Dramatická výchova úzce souvisí s dramatickým chováním, zaměřuje se na mezilidské vztahy a situace, na osobnost a její vztahy ke společnosti a ke světu celkově, na etické hodnoty, na komunikaci jako takovou a na formulování vlastních názorů, při kterých je důležité zaujímání vlastních stanovisek.

Obor dramatická výchova jako samostatný obor naplňuje své cíle komplexně – nejen jako osobnostně-sociální obor, nýbrž uplatňuje i cíle umělecké. Velmi důležité je tvrzení, že dramatická výchova má pedagogické cíle a využívá k nim dramatické prostředky.

„Dramatická výchova může být zájmovou činností, vedoucí většinou k veřejné produkci nebo samostatným školním předmětem s estetickovýchovným a uměleckým akcentem. Může však být také metodou výuky různých předmětů, metodou rozvíjející osobnosti dětí a mladých lidí a osvojování obecně lidských (komunikačních, kontaktních) dovedností.“ (Machková, 2002, str. 9)

Podstatou dramatické výchovy je hra, akce, jednání a konání. Lekce dramatické výchovy staví na zkušenosti žáka. Obsah a cíl lekcí je orientovaný na reálný život. Lekce jsou zajímavé, založené na zkoumání a objevování při aktivní účasti žáků. Musí být komplexní a mít celostní charakter. Při dramatické výchově je důležitý důraz na sociální interakci a kooperaci. (Bláhová, 1996)

Lekce vedou k přirozenému soustředění pozornosti, snazší komunikaci, utváří charakterové vlastnosti a postoje. Pomáhají ke zbavení ostychu a uvolnění, k bohatším představám a přesnějšímu myšlení. Žáci díky činnostem při dramatické výchově získávají zkušenosti využitelné v běžném životě.

Principy dramatické výchovy se dělí na všeobecné a specifické.

Všeobecné principy jsou společné pro další předměty a obory vzdělávání. Zejména je to hra a tvořivost, výchova zkušeností a prožíváním.

Specifické principy tvoří dramatickou výchovu dramatickou výchovou. Patří sem psychosomatická jednota člověka, zkoumání života, fikce, hra v roli a improvizace. Dramatická výchova rozvíjí v souvislosti se specifickými principy důležité dovednosti. Psychosomatickými dovednostmi rozumíme rozvíjení slovní a mimoslovní komunikace, kultivování hlasového a tělesného projevu. Sociálně komunikační dovednosti jsou komunikace, kooperace, reflexe a sebereflexe. Dramatická výchova dále rozvíjí herní dovednosti, jako jsou schopnost přijímat fiktivní situace a fiktivní prostor a v nich dramaticky jednat. (Machková, 2004)

2 Formy dramatické výchovy

Dramatická výchova jako samostatný obor má v současné době tři formy – zájmová činnost, vyučovací předmět a učební metoda.

Do roku 1990 byla dramatická výchova pouze jako mimoškolní činnost. Od poloviny 80. let byla dramatická výchova zařazena do oficiálního programu práce v Mateřské škole.

2.1 Zájmová dramatická výchova, zájmová činnost

Zájmová činnost je založena na dobrovolnosti. Díky svému rozhodnutí do ní účastníci dochází rádi a s chutí. Zájmová dramatická výchova inklinuje k divadelním a dramatickým produkcím a k osvojování si dovedností a vědomostí z oblasti dramatické výchovy a divadla. Díky dobrovolnosti je zájmová činnost přístupná pro širokou veřejnost. Je pouze omezena věkem účastníků.

Do některých zájmových kroužků či souborů jsou možné přijímací zkoušky nebo konkurz, ale do většiny kroužků jsou zájemci přijímáni volně. (Machková, 2007)

2.1.1 Základní umělecké školy – Literárně dramatické obory

Literárně dramatické obory mají Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy schválený učební plán a jeho rámcové osnovy. V současné době Základní umělecké školy vytváří svůj Školní vzdělávací program, kde je literárně dramatický obor také zařazen.

Podle učebního plánu je Literárně dramatický obor rozdělen do 2 cyklů a tzv. přípravné dramatické výchovy.

Přípravná dramatická výchova je určena pro děti převážně od 5 do 7 let.

I. cyklus je přibližně od 8 do 14 let věku. Bývá ukončený s povinnou školní docházkou. Jsou zde otevřena dvě oddělení – dramatické a slovesné, ve kterém jsou předměty: dramatická průprava, dramatika a slovesnost, pohyb, přednes, hudebně-hlasová a rytmická průprava, výtvarná průprava. Druhé oddělení je práce v souboru nebo loutkové oddělení. Zde jsou vyučovány předměty: dramatická průprava, dramatika s loutkou, slovesnost, přednes, technika vodění loutek, hudebně-hlasová a rytmická příprava, výtvarná průprava a práce v souboru.

II. stupeň otevírá tři oddělení, a to: oddělení dramatické, oddělení slovesné a oddělení loutkářské. Do II. cyklu bývají zařazeni žáci přibližně od 14 let. Cyklus trvá 4 roky.

Literárně dramatické obory si kladou za cíl vychovat citlivé a poučené čtenáře, posluchače a diváky, zainteresované a dobře připravené amatéry. Neméně důležitým cílem je příprava talentů pro studium na uměleckých školách.

Zvláště ve II. cyklu jsou žáci schopni náročnější veřejné produkce, zejména při souborových rozsáhlejších inscenacích.

Kvalita učení na Základní umělecké škole závisí na kvalifikaci učitelů a místních podmínkách, čímž rozumíme hlavně prostor a vybavení učeben.

Před rokem 1990 se obory dramatické výchovy na vysokých školách nevyučovaly. Kvalifikace učitelů Literárně dramatických oborů byla dostačující, pokud měli vystudovaný některý z divadelních oborů na DAMU, JAMU, konzervatoři, případně postačovalo učitelství se zaměřením na český jazyk. V současné době je situace mnohem lepší. V možnostech studia dramatické výchovy pojednává kapitola Osobnost a kvalifikace lektora a učitele dramatické výchovy.

2.1.2 Dětské divadelní, loutkářské a recitační soubory a kroužky

Dětské soubory a kroužky vznikají zcela samostatně nebo při nějaké organizaci – může to být při Domovech dětí a mládeže, Domovech mládeže, Dětských domovech, při kulturních domech a klubech a dalších jiných organizacích.

Dětské soubory nemají žádné dané směrnice a metodiky. Oproti Literárně dramatickému oboru není nutná pravidelnost a soustavnost, většina účastníků nemá dlouhodobé úmysly, co se týká členství a účasti.

Hlavní důraz je zde kladen na veřejné vystupování. Cílem kroužku nebo souboru je veřejná produkce divadelních her, pohádek atd.

2.1.3 Kroužky při výchovných zařízeních

Výchovná a sociální zařízení často otevírají kroužky pro své klienty. Cílem a výstupem není veřejná produkce, ale výchovná péče nebo kompenzace nějakého handicapu.

Instituce, ve kterých se tak děje, nejčastěji bývají výchovná zařízení, speciální pedagogické zařízení, kluby a organizace pro handicapované.

Při výčtu těchto zájmových činností nejde nezmínit jejich výhody a nevýhody v porovnání s ostatními formami Dramatické výchovy.

Výhodou je zde přirozený výběr dětí dle jejich vlastního zájmu a ochoty. Dále je to dobrá motivace k účasti na základě zájmu. A díky zájmu dětí je zde chuť k systematickému učení se, k potřebě získání dovedností.

Bohužel jsou zde i nevýhody vycházející z dobrovolnosti docházky. Je to její nezávaznost, častá absence, z čehož pramení špatná práce se skupinou a ve skupině. Další nevýhodou jsou časté odchody dětí ze zájmových útvarů ať už z objektivních důvodů či nikoliv. Díky zájmu především u děvčat vnímáme jako nevýhodu omezení volby látek a inscenačních postupů. Díky převaze děvčat bývá značným problémem klima skupiny. (Machková, 2007)

2.2 Dramatická výchova jako vyučovací předmět

Dramatická výchova jako předmět bývá zařazen do výuky jako předmět povinný, povinně volitelný, případně nepovinný.

V největší míře je zařazen jako povinný a povinně volitelný.

Dramatická výchova jako vyučovací předmět má zaměření osobnostně sociální, estetickovýchovné a osobnostně sociální.

2.2.1 Dramatická výchova na 1. stupni základní školy

Na 1. stupni základní školy je dramatická výchova nejčastěji zařazována jako samostatný předmět nebo je začleněna do jiných předmětů. Čím dál více se využívá integrovaných projektů, ve kterých se prolínají části látek jednotlivých předmětů.

Dramatická výchova na 1. stupni má dobré podmínky, zejména dané věkem žáků. Využívají se zde přirozené schopnosti dětí vstoupit do symbolické hry. Neméně důležitou součástí je nadšenost žáků pro hru. (Machková, 2007)

Při předmětu jako takovém se setkávají žáci všech sociálních skupin a vrstev. Díky dramatické výchově se jejich nesourodosti, nevyrovnanosti zmírňují a vyrovnávají. Dramatická výchova zde plní tedy funkci socializační.

Prioritou dramatické výchovy na 1. stupni je osobnostní a sociální rozvoj žáků, komunikační rozvoj, uplatnění tvořivosti, samostatnosti myšlení, kooperativnost.

Dramatická výchova pomáhá kultivovat vyjadřování a posilovat morální výchovu dětí.

Dramatická výchova obohacuje estetickou výchovu a dramatické schopnosti. Dramatická výchova na 1. stupni nejvyšší měrou využívá improvizace, hry a cvičení a spontánní dramatické hry. Nejdůležitějším východiskem je v tomto období folklorní pohádka, těžištěm bývá pohádka kouzelná. (Machková, 2007)

2.2.2 Dramatická výchova na 2. stupni základní školy

Dramatická výchova na 2. stupni základní školy je zařazena různými způsoby dané ve Školním vzdělávacím programu určité školy. Nejčastěji jsou to předměty povinné, povinně volitelné a volitelné. Na rozdíl od 1. stupně je zde zřetelně vidět rozdíl mezi samostatným předmětem a začleňováním dramatické výchovy do jiných předmětů.

Pro práci s žáky na 2. stupni je nutný kvalifikovaný lektor / učitel. Žáci jsou méně spontánní, mají před sebou velký ostych, bojí se ztrapnění. Často skrývají své sympatie a antipatie k druhým, nedávají najevo schopnost empatie. Mívají větší a složitější životní

problémy. Nekvalitní nekvalifikovaný lektor si s těmito problémy a překážkami nedokáže poradit.

Dramatická výchova se na 2. stupni základní školy nejčastěji zabývá rozvojem osobnosti dítěte, orientuje se na drama a divadlo.

U takto starých dětí bývají výstupem veřejná vystoupení, která však musí mít přijatelné téma, musí být přiměřené délky a obtížnosti.

Bohužel má dramatická výchova na základních školách četné nedokonalosti. Nejčastěji jsou to nekvalifikovaní učitelé s nedostatkem zkušeností. Velkým problémem jsou uváděny početné třídy v různém složení. Pedagogové si často stěžují na nevyhovující prostory, nedokonalé vybavení. Největším problémem dramatické výchovy na 2. stupni však bývá lhostejnost jiných učitelů, stejně tak rodičů, kteří dramatickou výchovu neuznávají jako dostatečně vážený předmět. (Machková, 2007)

2.2.3 Dramatická výchova v Mateřské škole

Do kategorie dramatické výchovy jako vyučovacího předmětu zařazujeme i dramatickovýchovnou činnost v mateřské škole.

Do těchto činností bývají zařazené všechny přítomné děti v oddělení. Není zde přesně stanovený rozsah, kdy se činnost má odvíjet. Mateřské školy zařazují aktivity dramatické výchovy jako příležitostné až několikadenní bloky.

Velmi často jsou dramatickovýchovné činnosti spojovány s dalšími estetickými výchovami.

Důležitý pro učitele je fakt, že děti do 5 let nejsou schopné kooperace. Proto je nutné do té doby zařazovat vybrané hry a cvičení, které rozvíjí psychické funkce a dovednosti. Velmi důležité je také vědět, že děti v MŠ jsou schopné interakce. Proto může učitel zařazovat hru v roli, námětovou dramatickou hru a některé druhy pohádek, které může opakovat, začleňovat variace jednoduchých situací atd. (Machková, 2007)

2.3 Dramatická výchova jako učební metoda

Dramatické metody ve vyučování jsou vhodné k prozkoumávání a osvojování si mezilidských vztahů, situací, charakterů a z nich plynoucích jevů.

Tyto metody jsou nejčastěji využívány v prvouce, vlastivědě, přírodovědě, kde je zařazujeme do částí, které se týkají lidského jednání, konání a vztahů. V českém jazyce pomocí těchto metod učíme žáky komunikovat, dorozumívat se a prakticky využívat jazyk.

Dalšími předměty, kde jsou dramatickovýchovné metody využívány jsou: dějepis, občanská výchova, rodinná výchova, cizí jazyk, okrajově také zeměpis a technické obory.

V hudební výchově a výtvarné výchově jsou tyto metody využívány jako motivační cvičení, je to způsob osvojování určitých dovedností, jako je prostor, smysl pro tvar a rytmus.

Dramatickovýchovné metody jsou ve vyučování často využívány v projektovém vyučování, kde je důležitá komunikace a kooperace.

Dramatické metody v Mateřské škole a na 1. stupni základní školy se prolínají s veškerou činností, jsou spojeny se všemi aktivitami a učením. Očekáváme od nich osvěžení a uvolnění.

Tyto metody jsou prostředkem rozvíjení psychických funkcí, jako jsou vnímání, fantazie, představivost, rytmus, zapamatování a osvojování si jevů a faktů. (Machková, 2007; Valenta, 2008)

3 Rámcový vzdělávací program

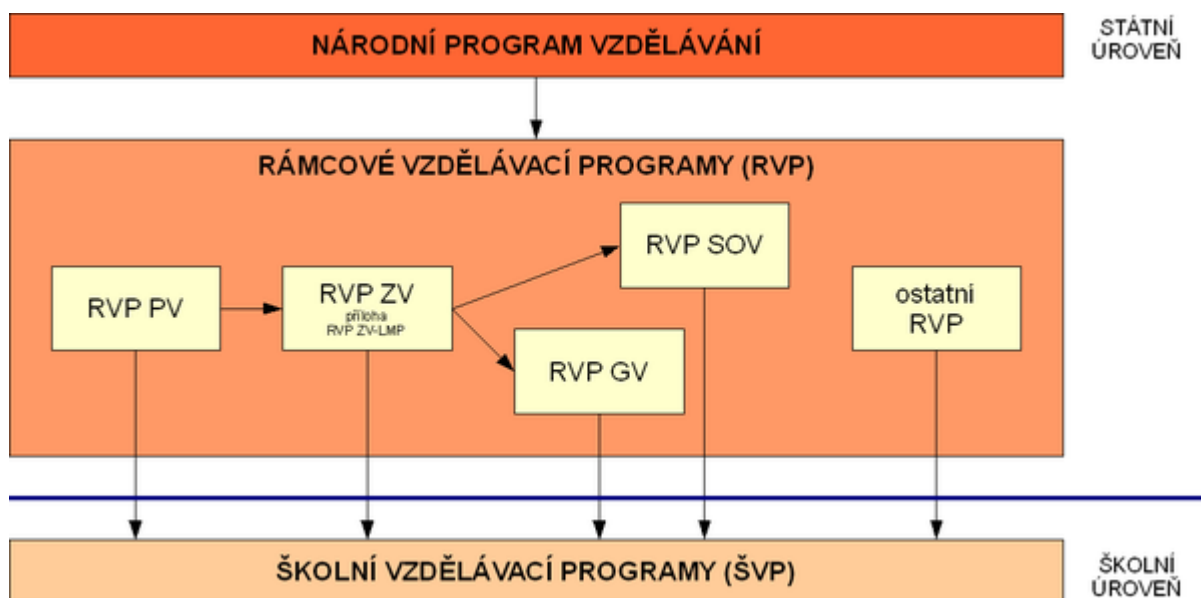
„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 9)

Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na úrovni státní a školní.

Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) představují státní úroveň vzdělávání, kde RVP *„vymezují závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání.“* (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 9)

Školní vzdělávací programy představují úroveň školní. Je tvořen jednotlivými školami, které podle něj uskutečňují výuku.

Národní program vzdělávání, Rámcové vzdělávací programy a Školní vzdělávací programy jsou veřejně přístupné dokumenty.

(cs.wikipedia.org)

Rámcový vzdělávací program klade důraz na klíčové kompetence. „Představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 14)

RVP vychází z koncepce celoživotního vzdělávání a stanovují očekávanou úroveň vzdělání absolventů. „Podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 10)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání navazuje na RVP pro předškolní vzdělávání a z něho vychází RVP pro střední vzdělávání. Vymezuje vše nezbytné v povinném základním vzdělávání a v nižších ročnících víceletých gymnázií včetně specifikací úrovně klíčových kompetencí (vzdělávací obsah: očekávané učivo a výstupy, zařazení průřezových témat). To vše ve shodě s individuálními potřebami žáků.

RVP pro základní vzdělávání je otevřený dokument, který bude upravován na základě zkušeností učitelů se Školním vzdělávacím programem směrem k potřebám společnosti a žáků.

Vzdělávací obsah je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými obory.

- *„ Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)“*

(Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání, 2007, str. 18)

Nedílnou součástí RVP jsou průřezová témata, která prezentují soudobé problémy světa a mají formovat postoje a hodnoty žáků. Prochází napříč vzdělávacími oblastmi. (cs.wikipedia.org)

3.1 Dramatická výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

Dramatická výchova je v RVP pro základní vzdělávání zařazena jako vzdělávací obor. Je rozdělen do dvou etap: 1. stupeň a 2. stupeň.

Na 1. stupni jsou očekávané výstupy v prvním období tyto: „žák zvládá základy správného dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých; rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná; zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání; spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních; reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)“; ve druhém období tyto: “žák propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření

vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy; pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat; rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav; pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků; prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků; reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy.“ (Rámcový vzdělávací program, 2007, str. 88)

Je vymezeno učivo rozdělené do tří skupin:

- *„Základní předpoklady dramatického jednání (psychosomatické dovednosti: práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace; herní dovednosti: vstup do role, jevištní postava; sociálně komunikační dovednosti: spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe, hodnocení)*
- *Proces dramatické a inscenační tvorby (náměty a témata v dramatických situacích: jejich nalézání a vyjadřování; typová postava: směřování k její hlubší charakteristice, činoherní i loutkářské prostředky; dramatická situace, příběh: řazení situací v časové následnosti; inscenační prostředky a postupy: jevištní tvar na základě improvizované situace a minipříběhu, přednes; komunikace s divákem: prezentace, sebereflexe)*
- *Recepce a reflexe dramatického umění (základní stavební prvky dramatu: situace, postava, konflikt; současné dramatické umění a média: divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba; základní divadelní druhy: činohra, zpěvohra, loutkové divadlo, pohybové a taneční divadlo)“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 88)*

Na 2. stupni jsou očekávané výstupy: *„žák uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev, dodržuje základy hlasové hygieny a správného držení těla; propojuje somatické dovednosti při verbálním a neverbálním vyjádření, na příkladech doloží souvislosti mezi prožitkem a jednáním u sebe i druhých; rozvíjí, variuje a opakuje herní situace (samostatně, s partnerem, ve skupině), přijímá herní pravidla a tvořivě je rozvíjí; prozkoumává témata*

z více úhlů pohledu a pojmenovává hlavní téma a konflikt, uvědomuje si analogie mezi fiktivní situací a realitou; přistupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako ke společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku; rozpozná ve vlastní dramatické práci i v dramatickém díle základní prvky dramatu, pozná základní divadelní druhy a dramatické žánry a jejich hlavní znaky, kriticky hodnotí dramatická díla i současnou mediální tvorbu.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 89)

Zde je učivo rozděleno také do tří okruhů:

- *„Základní předpoklady dramatického jednání (psychosomatické dovednosti: práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace; herní dovednosti: vstup do role, jevištní postava, strukturace herní a jevištní situace; sociálně komunikační dovednosti)*
- *Proces dramatické a inscenační tvorby (náměty a témata v dramatických situacích: jejich nalézání a vyjadřování; práce na postavě: charakter, motivace, vztahy; konflikt jako základ dramatické: řešení konfliktu jednáním postav; dramatická situace, příběh: řazení situací v časové a příčinné následnosti, dramatizace literární předlohy; inscenační tvorba: dramaturgie, režie, herecká práce, scénografie, scénická hudba a zvuk; komunikace s divákem: prezentace, sebereflexe)*
- *Recepce a reflexe dramatického umění (základní stavební prvky dramatu: situace, postava, konflikt, téma, vrchol, gradace; základní dramatické žánry: komedie, tragédie, drama; základní divadelní druhy: činohra, loutkové divadlo, opera, opereta, muzikál, balet, pantomima; současná dramatická umění a média: divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba; vybrané etapy a typy světového a českého divadla; výrazné osobnosti české a světové dramatické tvorby)“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 89)*

3.2 Osobnostní a sociální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

Dramatická výchova úzce souvisí s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova. Toto téma je praktické, s možností každodenního využití v běžném životě. Orientuje se na subjekt i objekt. Zaměřuje se na celkovou osobnost žáka, na jeho individuální potřeby a zvláštnosti. Snaží se pomáhat žákovi utvářet praktické životní dovednosti. Pomáhá žákovi hledat vlastní cestu životem s dobrými vztahy k sobě, lidem a světu.

Osobnostní a sociální výchova má úzký vztah ke všem vzdělávacím oblastem.

Stejně jako doplňující vzdělávací obor Dramatická výchova využívá základní metody nástroje dramatické a inscenační tvorby. Osobnostní a sociální výchova „vedle toho užívá i tréninkové postupy sociálně psychologické povahy, které nemají divadelní podstatu.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 101)

Tematické okruhy Osobnostní a sociální výchovy jsou děleny na osobnostní rozvoj, sociální rozvoj a morální rozvoj. Stejně jako u Dramatické výchovy je vhodné zařazovat ta témata, která „reflektují aktuální potřeby žáků.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, str. 102) Vše je uskutečňováno praktickou formou (hry, cvičení, modelové situace a diskuze).

4 Osobnost učitele a lektora dramatické výchovy a jeho kvalifikace

4.1 Osobnost učitele

Učitel a lektor dramatické výchovy musí stejně jako učitelé jiných předmětů mít vhodné schopnosti, povahové vlastnosti a znalosti vůči vyučovanému předmětu. Obecné rysy tohoto povolání jsou: pozitivní vztah k dítěti i k vyučovanému předmětu a další profesní schopnosti (postřeh, sdělnost, pedagogický takt, komunikační sdílnost a sdělnost, srozumitelné vyjadřování).

Pro učitele a lektora dramatické výchovy je velmi důležitá tvořivost – tj. vnímat a vidět věci neotřele, nově, reagovat na změnu okolností, reformulovat cíle podle aktuálních

podmínek. Další z důležitých profesních dovedností a schopností je fantazie a představivost, fabulační schopnosti, schopnost vyhledávat náměty (s tím souvisí vnímavost k reálnému a literárnímu světu), vynalézavost, schopnost naslouchat druhým, citlivost v jednání, empatie, cit pro temporytmus (vnitřní rytmus člověka), cit pro prostor, smysl pro tvar dramatický.

Neméně důležitý je pozitivní přístup ke skupině. Být ke skupině tolerantní, respektovat její atmosféru a umět se jí pohotově přizpůsobit. Pro práci ve skupině a se skupinou platí: úspěšná reflexe stojí na vstřícnosti a povzbudivém přístupu.

Lektor a učitel dramatické výchovy by měl mít elementární znalosti a dovednosti z oboru divadla. Tím jsou míněny základy teorie dramatu a divadla, dramaturgické dovednosti, základy režie, scénografie a herecké předpoklady. (Bláhová, 1996)

Lektor a učitel dramatické výchovy si musí dávat pozor na nahodilost a bezcílnost při lekcích. Musí se soustředit na podobu a složení skupiny. Každá skupina je jiná, reaguje jinak. Lektor si nesmí zafixovat určitý způsob práce, protože opakování jednoho modelu nelze a nefunguje. Lektor nesmí napodobovat své učitele a jiné vzory.

Učitel žáka doprovází, sleduje jeho potřeby a podle nich si stanovuje učební cíle. Důležitá je příprava na lekce, výběr činností, vedení a hodnocení výsledků vzhledem ke stanovenému cíli. Vše za přispění pozitivního přístupu.

Velmi důležitým bodem strategie pedagoga je hodnocení a klasifikace. Hodnocení je prováděno slovně a zachycuje pokroky. Hodnotí se podle obecných kritérií – zapojení, iniciativa, spolupráce s ostatními, soustředěnost, dodržování pravidel, sebekontrola a schopnost snadno mluvit s dětmi i dospělými, realizovat nápady atd. Jako doplňující pro hodnocení jsou kritéria specifická – schopnost vstoupit do role, schopnost navázat kontakt, citlivost a ohleduplnost k druhým atd. Na hodnocení se velkou měrou podílí děti (žáci) formou slovní reflexe činnosti. Učitel jim vhodně volenými otevřenými otázkami pomáhá k uvědomění si úspěchu v činnosti. (Machková, 2007)

4.2 Kvalifikace učitele a lektora

Na počátku 70. let 20. století DAMU otevřela roční postgraduální kurz dramatické výchovy pro učitele Literárně dramatických oborů Lidové školy umění pro absolventy DAMU a JAMU z oboru herectví a režie. Přibližně ve stejnou dobu bylo otevřeno dvouleté

pomaturitní studium na loutkářské katedře DAMU původně pro učitelky Mateřských škol, následně i pro učitele Literárně dramatických oborů Lidové školy umění.

V 80. letech 20. století začala být dramatická výchova vyučována na Střední pedagogické škole jako jeden z estetických předmětů.

Před rokem 1989 byly pořádány semináře a dílny dramatické výchovy při divadelních a recitátorských přehlídkách (např. Kaplického divadelní léto). Během osmdesátých a devadesátých let byly otvírány roční nebo dvouleté převážně krajské lidové konzervatoře. Jejich absolventi vytvořili jádro pedagogů dramatické výchovy, kteří ovlivnili další rozvoj oboru.

Po roce 1990 se začaly rozvíjet a otevírat nové studijní obory a specializační studia. Na DAMU v Praze a brněnské JAMU. První magisterský obor v distanční formě studia byl otevřen v akademickém roce 1990/1991. První denní forma studia byla otevřena na Divadelní fakultě JAMU v Brně v akademickém roce 1992/1993 a v Praze v akademickém roce 1994/1995.

Ve stejné době byla dramatická výchova zařazena jako jeden z předmětů ve studiu učitelství na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Středních pedagogických školách ve všech oborech.

Během 90. let byly také otvírány rozšiřující formy studia dramatické výchovy pro kvalifikované učitele a doplňková vzdělání divadelních umělců. (Machková, 2007; Machková 2005)

V současné době – přesněji v akademickém roce 2010/2011 je dramatická výchova zařazena do studijních oborů jako vyučovaný předmět nebo samostatný obor na těchto fakultách: DAMU v Praze (Katedra výchovné dramatiky), JAMU v Brně (Divadelní fakulta/Ateliér Divadlo a Výchova), Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy Praha (Katedra primární pedagogiky a katedra školní a sociální pedagogiky), Západočeská univerzita v Plzni (Katedra pedagogiky), Pedagogická fakulta Ostravské univerzity (Katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání), Pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity Brno (Katedra pedagogiky), Pedagogická fakulta Univerzity Palackého Olomouc (Katedra speciální pedagogiky). (www.pedf.cuni.cz; www.zcu.cz/fpe; www.osu.cz/fpd; www.ped.muni.cz; www.upol.cz/fakulty/pdf)

5 Podmínky, prostředí a organizace

Pro kvalitní lekci nebo hodinu dramatické výchovy není třeba příliš mnoho věcí. Lektoři či učitelé nejsou nijak nároční na prostředí nebo pomůcky, které mají k dispozici. Pro dobrý chod lekce je postačující vzdušná místnost, skupina hráčů a bubínek. *“To ostatní je užitečné, ale ne nezbytné.”* (Machková, 2002, str. 41)

5.1 Skupina

Při lekcích dramatické výchovy je nejvhodnější počet dětí ve skupině okolo 15.

Viditelný rozdíl je mezi školní a zájmovou dramatickou výchovou. Složení skupiny při školní dramatické výchově bývá různé, zejména co se počtu týče. Skupina bývá homogenní a různorodá ve všech směrech. V zájmové dramatické výchově bývají skupiny složené většinou z dívek, počet dětí ve skupině je nižší než ve škole.

Výhodou pro učitele (lektora) je stejná zkušenost dětí s dramatickou výchovou. Tím je zaručena návaznost.

Oblečení při lekcích má být volné, pohodlné, vzdušné. Vhodné je měkké obutí. Ze zkušenosti vyplývá, že nejlepší je být pouze v ponožkách nebo naboso.

Při počátečních lekcích je vhodné vytvořit si ve skupině pravidla soužití nebo pravidla práce. Vytvořením a respektováním pravidel podporujeme u dětí sociální rozvoj. V pravidlech je třeba vyzdvihnout zejména respekt k druhým – pozorně naslouchat druhým, sledovat jejich práci, nepřerušovat je, nijak nerušit. Za zmínku stojí také domluva, jakým způsobem bude lektor přerušovat hlučné aktivity. Pro hladký průběh lekcí je to velmi důležitý nástroj.

Je důležité domluvit se také s kolegy na respektování určitých pravidel i z jejich strany. Nenarušování lekcí zvenčí je důležitým aspektem. (Machková, 2005)

5.2 Prostor a vybavení

Prostor a jeho vybavení je pro dramatickou výchovu další veličinou důležitou pro dobrý průběh lekcí. Je zde nejvíc viditelný rozdíl mezi tzv. ideálem a tím, jaké je to v praxi.

Prostor by měl být velký, vzdušný, světlý. Důležitá je čistota celého prostoru, hlavně podlahy. Nejvhodnější podlahovou krytinou je koberec, popř. linoleum nebo parkety.

Nábytek by měl být podél stěn nebo v rozích. Potřebné jsou zejména židle v dostatečném počtu pro všechny děti (hráče), nejlépe mít víc židlí než dětí. Dalším vhodným vybavením jsou stoly, stolky, lehce přenosné lavičky, zástěny, paravany, vhodné jsou kostky různých velikostí.

Prostor pro výuku dramatické výchovy by měl umožňovat volný pohyb dětí. Měly by mít možnost v něm volně běhat, sedat, lehat si na zem.

Prostor, který mají děti a učitelé k dispozici, by měl být pouze pro výuku dramatické výchovy.

Častým jevem při výuce dramatické výchovy na českých školách je nedostatečný prostor. Nejvíce se lekce odehrávají v učebně s lavicemi. Prostory nebývají čisté ani vzdušné. Nábytku je ve třídách také hodně. (Machková, 2005)

5.3 Uspořádání žáků (hráčů) při dramatické výchově

Podle Evy Machkové můžeme uspořádat děti během lekce dramatické výchovy do tří typů.

První z nich je tzv. *volný pohyb* nebo *volné rozmístění*. Používá se většinou při větším počtu žáků. Každý z nich si zcela dobrovolně zvolí své umístění. Tento model je vhodný pro dramatické hry a improvizace, cvičení zaměřené zejména na sebe sama, na prostorové vnímání a cítění a na prostorové vztahy.

Druhým typem je *kruh – kulatý stůl*. Je to nejdemokratičtější uspořádání hráčů, zcela přirozené, nejvhodnější ke komunikaci. Je zde zdůrazněný fakt, že všichni jsou si rovni. Toto uspořádání je vhodné ke spolupráci. Děti si mohou samy určit, zda se posadí na zem nebo na židle, bedýnky, lavičky nebo přímo kolem stolu.

Posledním možným uspořádáním při dramatické výchově je *poloaréna*. Hráči tvoří jeden celek, kdy jedna skupina sleduje aktivity druhé skupiny. Nejčastěji to jsou etudy, ukázky, improvizace. Velký pozor se musí dát na rozmístění a to tak, aby nevznikla představa jeviště a hlediště. (Machková, 2005)

5.4 Pomůcky

Pro dramatickou výchovu je nejdůležitější pomůckou bubínek. Používá se pro nepřímé vedení, pro rozvíjení rytmického citění, další využití je např. jako zástupná rekvizita.

Další pomůcky jsou nadstandardní, užitečné ale ne nezbytné. Můžeme jmenovat Orffovy nástroje, plechovky, kroužky, chrastítka, klavír, kytara, zobcová flétna, CD přehrávač.

Pro rozvoj fantazie můžeme využít různé druhy textilií a látek rozmanitého materiálu, velikosti, struktury – např. stuhy, šály, šátky, klobouky, sukně, kostýmy, boty, doplňky atd.

Neméně důležitá je knihovna v prostorách určených pro výuku dramatické výchovy. Ta má být zásobena teoretickou i praktickou literaturou pro lektory. V ní učitel hledá náměty pro svou činnost. Nejčastěji se jedná o dětskou literaturu, dramatické texty a další vhodnou literaturu. (Machková, 2005)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Cíl

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit způsob, formy a míru uplatnění dramatické výchovy na základních školách a ve školních družinách v regionu Střední Čechy. V práci jsem se zaměřila na uplatnění dramatické výchovy na 1. stupni základních škol.

Během svého studia na vysoké škole jsem díky možnosti specializace více pronikla do oblasti dramatické výchovy. Zjistila jsem, co obnáší dramatická výchova jako obor a vyučovací předmět. Zároveň jsem si ale uvědomila, že většina základních škol využívá dramatické výchovy pouze jako doplněk do vyučování. Většinou používají jen prvky dramatické výchovy a to víceméně pouze dramaturgii. Proto mě zajímalo, zda se jedná pouze o můj subjektivní pocit či nikoliv.

V následujícím textu formuluji předpoklady, které chci ověřit, dále uvedu metody a okruh respondentů.

Předpoklady

1. Předpokládám, že se s dramatickou výchovou setkala přibližně polovina respondentů.
2. Předpokládám, že v největší míře se respondenti setkali se dvěma formami dramatické výchovy, a to v rámci výuky a se zájmovým kroužkem dramatické výchovy.
3. Předpokládám, že do svého Školního vzdělávacího programu má dramatickou výchovu zařazenou méně než polovina respondentů ze základních škol.
4. Předpokládám, že pokud škola nemá zařazenou dramatickou výchovu přímo do Školního vzdělávacího programu jako samostatný předmět, zařazuje alespoň její prvky do svých vyučovacích předmětů.

Metoda – průzkumný nástroj

Jako průzkumný nástroj jsem použila dotazník, který obsahoval celkem 17 otázek. Z nich 12 bylo uzavřených s možností výběru z několika možností. Dalších 5 otázek bylo otevřených s možností dostatečného prostoru k vyjádření.

Pomocí dotazníkového šetření jsem se snažila potvrdit nebo vyvrátit předpoklady, které směřovaly k vytyčenému cíli.

Respondenti

Dotazník byl rozdán 50 respondentům, vrátilo se 43 z nich.

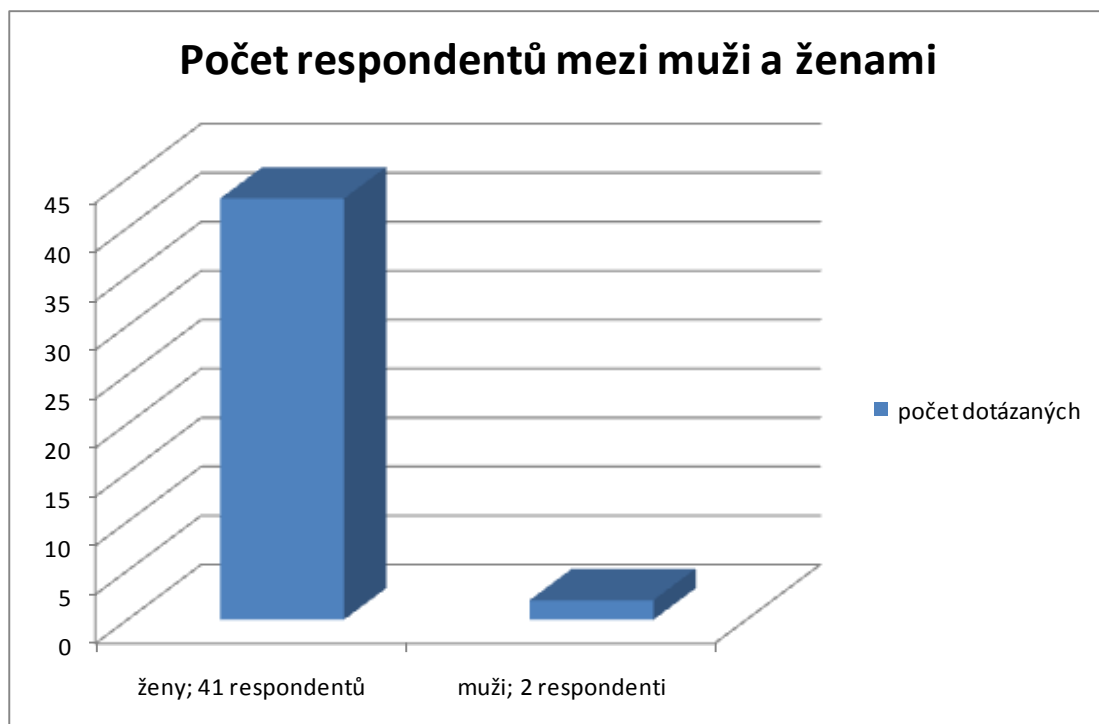
Oslovení respondenti byli z řad pedagogů 1. stupně různých základních škol z regionu Střední Čechy. Dotazníky jim byly doručeny osobně, poštou či emailem, návrat proběhl stejným způsobem. Překvapil mě přístup některých kolegů či kolegyň, kteří velmi neochotně přistupovali k vyplnění dotazníku.

Ke každé z uzavřených otázek jsem vytvořila grafické znázornění výsledků a také stručné zhodnocení.

Na závěr praktické části shrnuji celkové zhodnocení celého šetření s ohledem na předpoklady a cíl práce.

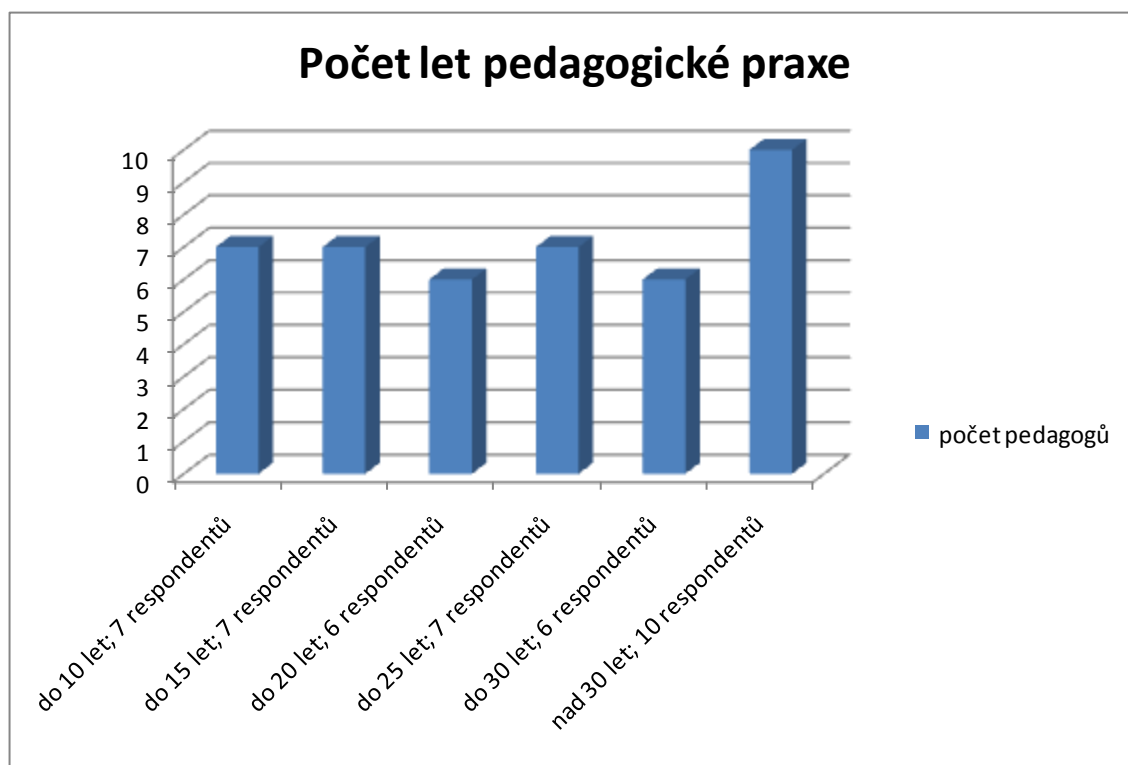
6 Průzkumné šetření

OTÁZKA ČÍSLO 1.

Na otázku číslo 1 odpovědělo 41 žen a 2 muži z řad pedagogů 1. stupně základních škol.

OTÁZKA ČÍSLO 2.

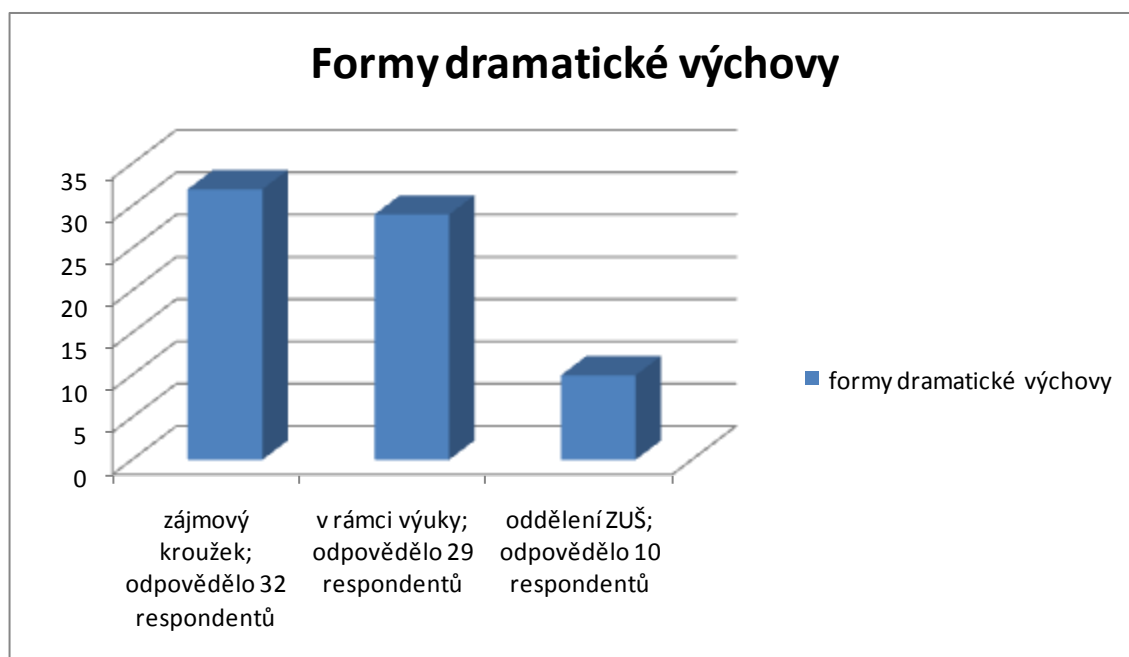
Tento graf ukazuje délku pedagogické praxe oslovených pedagogů. Kategorie jsou překvapivě vyrovnané, pouze praxe nad 30 let lehce vyčnívá.

OTÁZKA ČÍSLO 3.

Většina pedagogů, kteří odpovídali na otázky, se s dramatickou výchovou během své pedagogické praxe setkala. Pouze jeden respondent odpověděl, že ne.

OTÁZKA ČÍSLO 4.

Všichni respondenti se setkali s některou z forem dramatické výchovy. Převažoval zájmový kroužek a výuka, jen malá část se setkala s oddělením dramatické výchovy v ZUŠ.

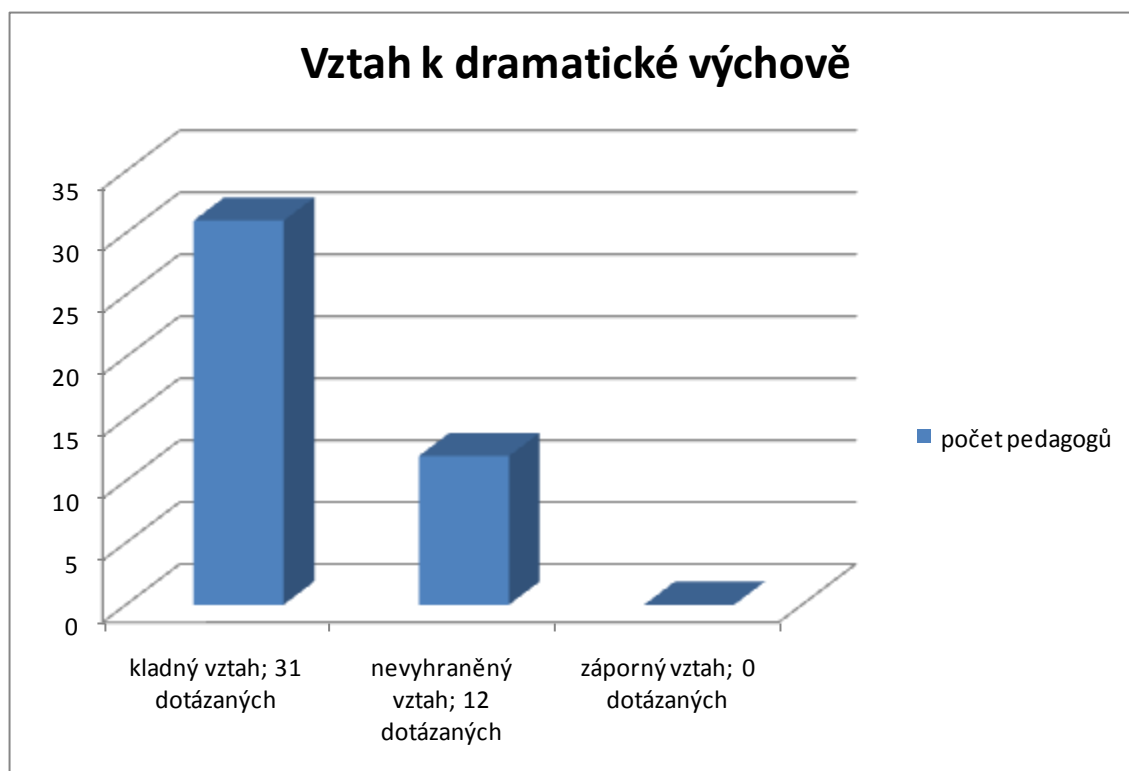
Z grafu nevyplývá, kolik respondentů se potkalo s kolika, protože mnozí z nich zaškrtno více odpovědí.

OTÁZKA ČÍSLO 5.

100% pedagogů považuje zařazení dramatické výchovy do výuky za smysluplné. Nikdo neodpověděl záporně.

OTÁZKA ČÍSLO 6.

31 respondentů odpovědělo, že má kladný vztah k dramatické výchově. 12 dalších hodnotí svůj vztah k dramatické výchově jako nevyhraněný. Žádný z respondentů nemá k dramatické výchově záporný vztah.

Je zajímavé, že i nevyhranění pedagogové považují zařazení dramatické výchovy za smysluplné. Což vyplynulo z otázky číslo 5.

Mohu se tedy zamýšlet nad tím, co pedagogům brání dramatickou výchovu do výuky běžně zařazovat. Je to jejich strach z dramatické výchovy jako takové? Sami si netroufají? Nebo nemají dostatečný prostor v hodinách?

Nezbývá než konstatovat, že je velká škoda, že jsem tuto otázku v dotazníku více nerozvinula. Jistě by vyplynulo, proč vnímají svůj vztah k dramatické výchově za nevyhraněný a proč dramatickou výchovu nezařazují do svých hodin.

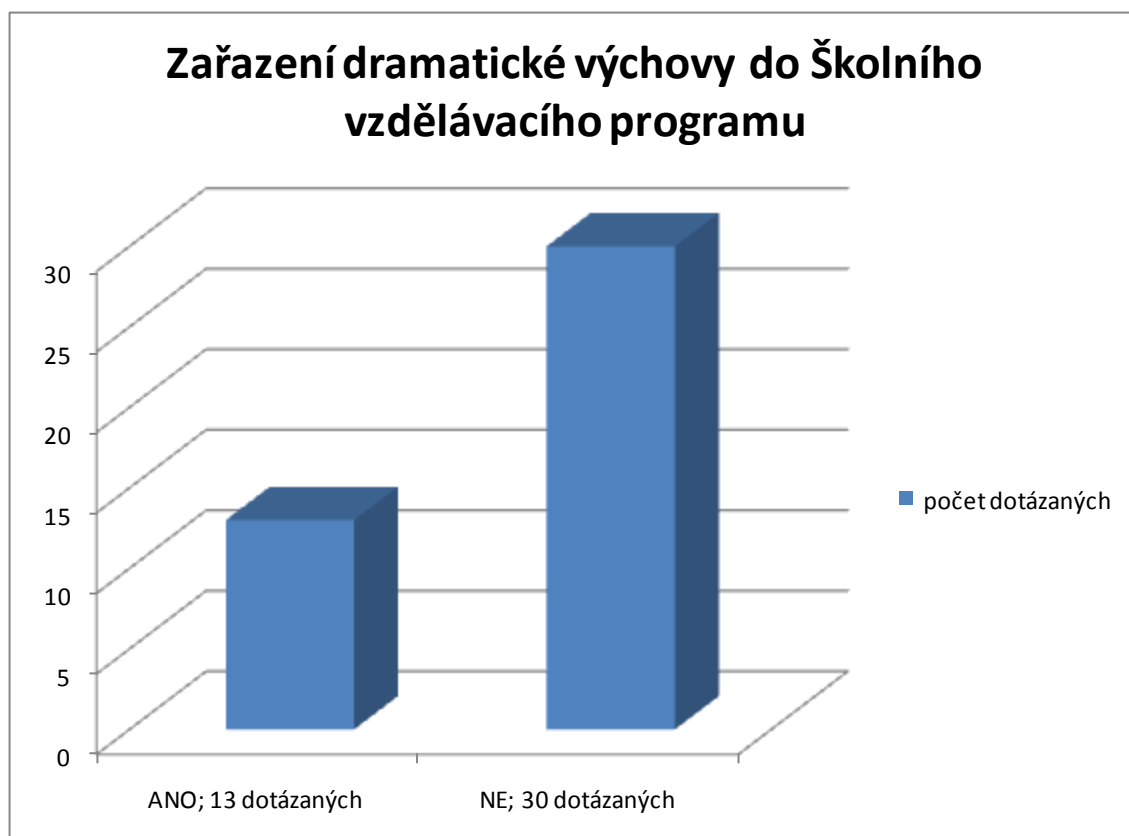
OTÁZKA ČÍSLO 7.

Většina respondentů z řad pedagogů základních škol a školních družin odpovědělo, že zařazují alespoň některé prvky dramatické výchovy do výuky a volnočasových aktivit.

Pouze tři respondenti odpověděli, že na jejich školách se tak neděje.

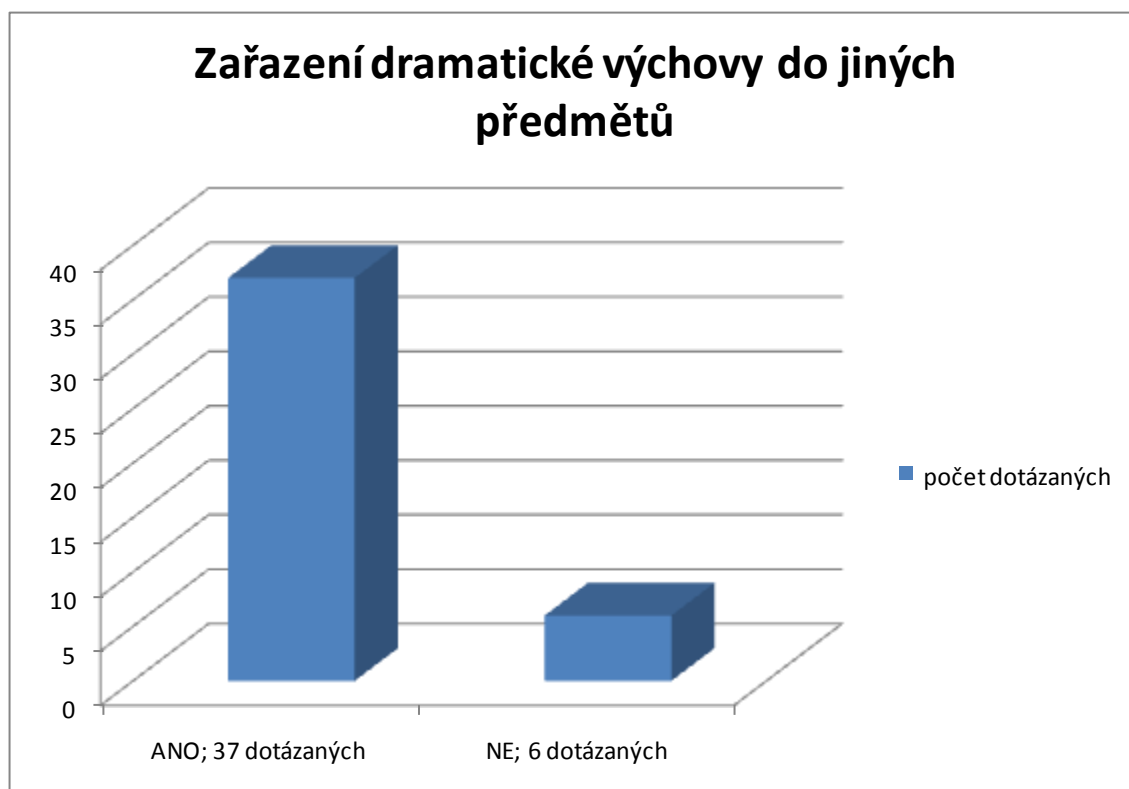
OTÁZKA ČÍSLO 8.

Dvojnásobek dotazovaných škol nemá ve svém Školním vzdělávacím programu zařazenou dramatickou výchovu jako samostatný předmět. Přesto 13 respondentů z řad pedagogů odpovědělo, že je v jejich Školním vzdělávacím programu dramatická výchova jako samostatný předmět zařazena.

Odpovědi na tuto otázku mne velmi překvapily. Předpokládala jsem, že dramatickou výchovu ve svém Školním vzdělávacím programu bude mít daleko menší počet škol. Domnívala jsem se, že počet škol s dramatickou výchovou ve svém Školním vzdělávacím programu bude mít méně než 5 škol.

OTÁZKA ČÍSLO 9.

37 respondentů odpovědělo, že v jejich škole zařazují dramatickou výchovu jako součást jiného předmětu (respektive předmětů). Pouze 6 z nich odpovědělo, že nikoliv.

Vyplývá-li tedy z předchozího grafu, že dvojnásobek škol nemá dramatickou výchovu jako samostatný předmět ve svém školním vzdělávacím programu, pak zřejmě z tohoto důvodu učitelé sami používají a zařazují dramatickou výchovu do jiných předmětů.

OTÁZKA ČÍSLO 10.

Největší část z dotazovaných pedagogů odpovědělo, že v jejich škole jsou prvky dramatické výchovy zařazeny nejčastěji do předmětů český jazyk, hudební výchova, prvouka. Dále do vlastivědy, občanské výchovy a cizích jazyků. Je tedy zřejmé, že alespoň prvky dramatické výchovy bývají ve školách zařazovány do jiných předmětů často.

K zamyšlení vede to, že učitelé v dotaznících jmenovali mezi jinými předměty občanskou výchovu, i když ji 1. stupeň nemá jako předmět zařazenou. Můžeme se tedy domnívat, že učitelé odpovídali za svou školu jako celek. A že jsou tedy informováni o dění v ostatních předmětech, popřípadě sami občanskou výchovu učí na 2. stupni ZŠ.

Zajímavostí by mohl být rozhovor o zařazování dramatické výchovy do hudební výchovy – jakým způsobem se tak děje a proč. Je to například přiblížení libreta různých oper či dramatické ztvárnění písniček?

Je vidět, že šikovný učitel umí zařadit prvky dramatické výchovy do různých předmětů.

OTÁZKA ČÍSLO 11.

Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že dramatická výchova bývá často zařazována také do volnočasových aktivit dětí.

33 respondentů odpovědělo, že dramatickou výchovu do volnočasových aktivit zařazují, 10 že nikoliv. Na 1. stupni základních škol se jedná o dramatickou výchovu v rámci školní družiny a v zájmových kroužcích.

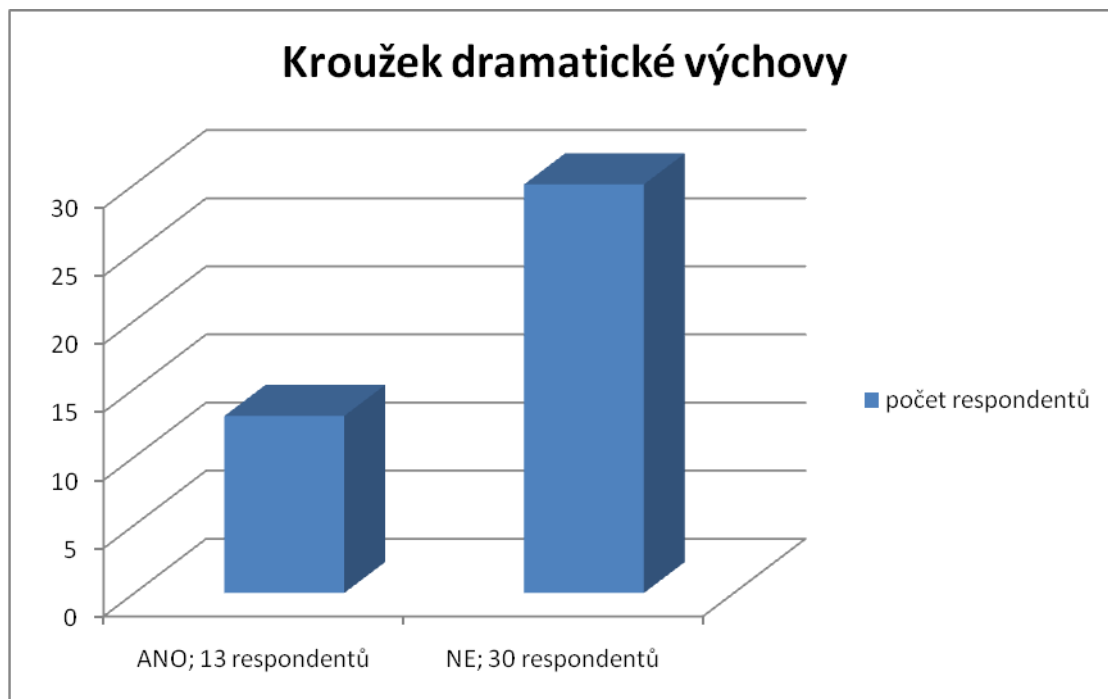
OTÁZKA ČÍSLO 12.

Prostředky dramatické výchovy, které pedagogové využívají v rámci volnočasových aktivit dětí, uváděli dotazovaní tyto (pořadí je určené dle četnosti v odpovědích):

- Hra a dramatizace pohádek a básní
- Četba
- Přednesy
- Literární příběhy
- Rozhovory
- Dramatické čtení (vypravěč a jednotlivé postavy) a povídání o postavách
- Pantomima
- Práce ve skupinách, ve dvojicích, kooperativní a kolektivní hry, situační hry
- Řešení modelových situací ze života dětí
- Muzikoterapie (otázkou zůstává, co tím respondent měl na mysli)
- Sledování DVD s divadelními hrami
- Projektové dny
- Hry a dramatizace ve škole v přírodě
- Prezentace školy na veřejnosti – vystoupení ve školních představeních, na školní akademii, na školních slavnostech

Podle odpovědí se dá předpokládat, že ne všichni respondenti mají zcela jasno v tom, co dramatická výchova zahrnuje. Dá se tedy pochybovat o tom, že plně pochopili všechny pojmy v dotazníku. Otázkou je, zda je vůbec možné vnímat učitele jako připravené na některé strategie Školního vzdělávacího programu, jak se ve školství předpokládá.

OTÁZKA ČÍSLO 13.

Na většině základních škol, které byly do průzkumu zařazeny, kroužek dramatické výchovy neprobíhá. Přesto 13 dotazovaných odpovědělo, že v jejich základní škole je kroužek otevřen.

Při osobních rozhovorech bylo uváděno, že nejčastější důvod pro neotevření (či nenabízení dětem) kroužku dramatické výchovy je časová náročnost jak na přípravu kroužku, tak na samotný průběh.

Stejně jako u otázky číslo 12 se zamýšlím nad tím, zda učitelé plně rozlišují pojmy a cíle dramatické výchovy uvedené v RVP pro základní vzdělávání. Zda je neztotožňují se zájmovým kroužkem, který se zaměřuje na rozvíjení hereckých dovedností.

OTÁZKA ČÍSLO 14.

Většina základních škol v regionu Střední Čechy má dobré podmínky k výuce dramatické výchovy, popřípadě k zařazování prvků dramatické výchovy. Nejčastěji byly uváděny tyto: časový prostor k dramatické výchově hlavně ve výchovných předmětech; vstřícné vedení školy; velký zájem dětí o dramatickou výchovu; velké prostory ve školní družině; příjemné prostředí v učebnách; pódium v tělocvičně; materiální podmínky ve formě loutkového divadla, dřevěných loutek, maňásků; dostatek hudebních nástrojů.

Našli se také respondenti, kteří uvedli, že jejich školy vhodné podmínky nemají. Nejčastěji uváděli tyto nedostatky: nedostatečná odborná způsobilost pedagogů (vyplývá nám z předchozích otázek, zejména 12 a 13); vedení školy, které nám „hází klacky pod nohy“; malý zájem dětí; nedostatek časového prostoru pro dramatickou výchovu; nedostatečný prostor; nedostatek vybavení; žádné finanční prostředky.

Z průzkumu je tedy patrné, že každá škola má podmínky jiné a umí je jinak využívat. Myslím si, že také záleží na pedagozích a jejich vedoucích pracovnících, jak jsou ochotni a schopni prostředky využívat.

OTÁZKA ČÍSLO 15.

Podle pedagogů, kteří na dotazníkové šetření odpovídali, by se dramatická výchova měla zaměřovat na uspokojování potřeb dětí; vyjadřování vlastních pocitů; vyjadřování vlastních zážitků; vyzkoušení si různých rolí a situací.

Velmi důležitou skupinou je celkový osobnostní rozvoj – osvojení pozitivních postojů a hodnot. Pomocí dramatické výchovy by se měly rozvíjet charakterové vlastnosti dětí – jako je tolerance, empatie, poctivost; zdůraznění slušnosti

Nemalou váhu má také uvolnění; rozvoj fantazie, představivosti a tvořivosti. Dramatická výchova by měla rozvíjet celkovou osobnost dítěte; rozvíjet vztahy mezi dětmi; rozvíjet spolupráci mezi dětmi; rozvoj porozumění a spolupráce ve skupině; rozvoj umění „chovat se“; naučit se řešit problémy. Důležitou součástí je odreagování dětí od běžných starostí.

Jako důležitou kategorii uvádějí respondenti rozvoj verbálních komunikačních dovedností; rozvoj řeči a výslovnosti; celkový rozvoj samostatnosti; rozvoj samostatného vyjadřování a vystupování; prohlubování slovní zásoby u nižších ročníků; zbavení se ostychu; rozvoj správné výslovnosti, artikulace a správného dýchání; kultivování řeči; naučit se správně formulovat sdělení; rozvoj rétorických schopností; rozvoj pohybové a verbální fantazie; cvičení paměti. Významné je také naučit se rozvíjet umění jednat s různými věkovými skupinami lidí.

Další skupinou, kterou by podle respondentů dramatická výchova měla rozvíjet, je vztah k literatuře a dramatickému umění (získávat je a dále s ním pracovat); naučit se pracovat s literárním textem; používat spisovnou češtinu; zpřístupnění (přiblížení) historických událostí.

Dramatickou výchovu bychom podle oslovených pedagogů měli využívat k prohlubování a upevňování učiva. Důležitý je také rozvoj kompetencí komunikativních, sociálních a k trávení volného času.

Respondenti také často vyzdvihovali funkce dramatické výchovy – zejména výchovnou a relaxační.

Odpovědi respondentů jsou velmi stručné. Lze se tedy domnívat, že by to mohlo svědčit o neznalosti RVP nebo povrchním zamyšlení nad dotazníkem (ať už z časové vytíženosti respondentů nebo z důvodu malé motivace či nechuti vyplňovat jakékoliv dotazníky).

OTÁZKA ČÍSLO 16.

Cíle dramatické výchovy, které jsou vytyčeny ve Školním vzdělávacím programu jednotlivých základních škol, jsou tyto:

- Rozvoj spolupráce dětí ve skupině
- Vytváření tolerantního chování dětí ve skupině
- Rozvoj vyjadřování a slovní zásoby
- Správná výslovnost
- Rozvoj schopnosti vyjádřit význam slovem i pohybem
- Rozvoj představivosti a fantazie
- Naučit se prezentovat svůj názor na veřejnosti vhodným způsobem
- Využití v mezipředmětových vztazích; průřezová témata (zařazování scének)
- Účinná kooperace

Stejně jako v minulé otázce se můžeme pouze domnívat, proč mají školy ve svém ŠVP právě tyto cíle dramatické výchovy. Svědčí to o znalosti vzdělávacího oboru dramatická výchova v RVP nebo naopak o neznalosti? Nebo oslovení pedagogové nemají o dramatickou výchovu zájem?

OTÁZKA ČÍSLO 17.

Dotazovaní pedagogové využili možnosti vyjádřit své názory ohledně dramatické výchovy.

Byly zde zmíněny klady dramatické výchovy – například: dramatická výchova pomáhá budovat a vyvíjet lepší vztahy mezi dětmi; přispívá k lepšímu pochopení života.

Jedna paní učitelka se vyjádřila přímo: „*Dramatická výchova je důležitou součástí výuky. Současné děti mají omezené vyjadřování, fantazii a kreativitu vzhledem k absenci četby a dalších podnětů a nahrazení počítači a internetu.*“

Pedagogové si uvědomují, jak je málo dramatické výchovy ve výuce. Podle nich dramatická výchova slouží pouze k ozvláštňení hodin a je odsunuta do pozadí.

Důvody, proč není dramatická výchova začleněna do Školního vzdělávacího programu nebo proč nejsou na školách otevírány kroužky dramatické výchovy, byly nejčastěji zmiňovány tyto: velký počet žáků ve třídách; náročnost vedení kroužků; velké množství jiných zájmových kroužků, které žáky vyčerpávají (psychicky, fyzicky i časově); nedostatek financí na materiální vybavení a přizpůsobení tříd.

6.1 Shrnutí

Díky průzkumnému šetření jsem si potvrdila všechny své předpoklady, i když se dá polemizovat, zda byly všechny naplněny.

1. Předpoklad číslo 1: Předpokládám, že se s dramatickou výchovou setkala přibližně polovina respondentů.

Z odpovědí dotázaných pedagogů vyplynulo potvrzení základního předpokladu: s dramatickou výchovou se setkala většina respondentů (graf č. 3).

2. Předpoklad číslo 2: Předpokládám, že v největší míře se respondenti setkali se dvěma formami dramatické výchovy, a to v rámci výuky a se zájmovým kroužkem dramatické výchovy.

Dalším předpoklad se ukázal také jako správný. V největší míře se setkali respondenti s dramatickou výchovou v rámci výuky a se zájmovým kroužkem (graf č. 4).

3. Předpoklad číslo 3: Předpokládám, že do svého Školního vzdělávacího programu má dramatickou výchovu zařazenou méně než polovina respondentů ze základních škol.

Třetí předpoklad o zapojení dramatické výchovy do Školních vzdělávacích programů se také naplnil. Méně než polovina respondentů odpověděla, že mají dramatickou výchovu zařazenou do svého Školního vzdělávacího programu. Osobně jsem překvapena, že škol s dramatickou výchovou ve Školním vzdělávacím programu je více, než jsem si původně myslela (graf č. 8).

4. Předpoklad číslo 4: Předpokládám, že pokud škola nemá zařazenou dramatickou výchovu přímo do Školního vzdělávacího programu jako samostatný předmět, zařazuje alespoň její prvky do svých vyučovacích předmětů.

Poslední předpoklad o zařazování prvků dramatické výchovy do výuky byl opodstatněný, ale ne zcela správný. Nenaplnil se tedy dostatečně. Více než 86% respondentů odpovědělo, že zařazuje do svých vyučovacích předmětů prvky dramatické výchovy. 14% dotazovaných odpovědělo, že nikoliv. Předpokládala jsem, že všechny školy zařazují alespoň prvky dramatické výchovy do svých vyučovacích předmětů (graf č. 9). Z poznatků vyplývajících z otázek číslo 15 a 16 ale nemůžeme opravdu říci, že využívají více prvků dramatické výchovy, a že dramatickou výchovu nepoužívají pouze k dramatizaci.

Podle mého zjištění se učitelé zajímají o dramatickou výchovu, ale někteří pouze okrajově. Z průzkumného šetření je patrné, že učitelé 1. stupně základních škol nemají jasno v tom, co dramatická výchova obsahuje, nerozlišují některé pojmy a plně neznají Rámcový vzdělávací program v souvislosti s dramatickou výchovou.

Zajímavostí pro mě byla otázka č. 15, která odhalila neznalost pedagogů ohledně dramatické výchovy jako doplňujícího vzdělávacího oboru v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

Závěr

Jako cíl mé bakalářské práce jsem si dala zmapovat uplatnění dramatické výchovy na základních školách a ve školních družinách v regionu Střední Čechy. Šetření se týkalo dětí mladšího školního věku v souvislosti s plněním požadavků Rámcového programu pro základní vzdělávání.

V teoretické části jsem se zaměřila na vymezení pojmu dramatická výchova, na formy dramatické výchovy, na dramatickou výchovu jako doplňující vzdělávací obor v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a další.

V praktické části jsem pomocí dotazníkového šetření mezi pedagogy 1. stupně základní školy a vychovatelkami školních družin zjišťovala celkový pohled na dramatickou výchovu, na uplatnění dramatické výchovy ve výuce a volnočasových aktivitách dětí. Učitelé mohli vyjádřit své názory na dramatickou výchovu, na zájmové kroužky dramatické výchovy, na podmínky jednotlivých škol k výuce dramatické výchovy. Zajímavou zkušeností pro mě byly odpovědi na otázku ohledně cílů dramatické výchovy, kde jsem zjistila značnou neznalost pedagogů ohledně dramatické výchovy jako doplňujícího oboru Rámcového vzdělávacího programu.

Pomocí průzkumu jsem splnila mnou vytyčený cíl. Zmapovala jsem uplatnění dramatické výchovy na základních školách. Zjistila jsem, že dramatická výchova je pro pedagogy zajímavý obor, nicméně jako samostatný vyučovací předmět jej má zařazena méně než polovina oslovených škol. Většina škol zařazuje alespoň některé prvky dramatické výchovy do vyučování.

Podle oslovených pedagogů má většina škol dobré podmínky k výuce dramatické výchovy (nebo k začleňování dramatické výchovy do volnočasových aktivit). Vzhledem k velké náročnosti na vedení kroužků dramatické výchovy probíhá kroužek pouze ve 30% oslovených škol.

Významem této práce pro mě osobně bylo potvrzení toho, že dramatická výchova stojí stále na okraji vzdělávání. Učitelé ji berou pouze jako doplňující prostředek. Překvapením

bylo zjištění, že dramatickou výchovu má ve svém Školním vzdělávacím programu zařazenou více škol, než jsem si zpočátku myslela.

Dramatická výchova jako obor má před sebou ještě dlouhou cestu, než se plně dostane do povědomí českých pedagogů.

7 Použité zdroje

BLÁHOVÁ, Krista. *Hry pro tvořivé vyučování: zásobník 146 her a cvičení pro rozvoj osobnosti*. Praha: Strom, 1997. 47 s. ISBN 80-901954-7-4.

BLÁHOVÁ, Krista. *Uvedení do systému školní dramatiky: dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1996. 83 s. ISBN 80-7068-070-9.

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. 125 s. ISBN 978-80-7367-233-1.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Rok ve školní družině*. Praha: Portál, 2003. 166 s. ISBN 80-7178-752-3.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmové činnosti ve školní družině*. Praha: Portál, 2009. 228 s. ISBN 978-80-7367-586-8.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa a kolektiv. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998. 222 s. ISBN 80-7184-756-9.

MACKOVÁ, Silva. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2004. 214 s. ISBN 80-85429-93-4.

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. Praha: Akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Katedra výchovné dramatiky, 2004. 223 s. ISBN 80-7331-021-X

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. 223 s. ISBN 978-80-7331-089-9.

MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: IPOS Artama, 2002. 153 s. ISBN 80-7068-166-7.

MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramatiku, 2005. 153 s. ISBN 80-901660-6-7.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu: STD - Sdružení pro tvořivou dramatiku, 1998. 199 s. ISBN 80-901660-3-2.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: NIPOS, 2007. 199 s. ISBN 978-80-7068-207-4.

MARUŠÁK, Radek; KRÁLOVÁ, Olga; RODRIGUEZOVÁ, Veronika. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-472-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina; HÁJEK, Bedřich. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN 80-7178-751-5.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2006. 271 s. ISBN 80-7178-944-5.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. 352 s. ISBN 978-80-247-1865-1.

Elektronické zdroje

Metodický portál RVP [online]. 2007 [cit. 2011-06-10]. [Www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf). Dostupné z WWW: <rvp.cz>.

Osobnostní a sociální výchova - Odysea.cz [online]. 2010 [cit. 2011-06-21]. [/www.odysea.cz/metodiky-osv.php?cast=metody-pouzivane-v-osv](http://www.odysea.cz/metodiky-osv.php?cast=metody-pouzivane-v-osv). Dostupné z WWW: <odysea.cz>.

Pedf UK v Praze [online]. 2011 [cit. 2011-06-21]. [Http://userweb.pedf.cuni.cz/kped/charakteristika_vychovat.php](http://userweb.pedf.cuni.cz/kped/charakteristika_vychovat.php). Dostupné z WWW: <pedf.cuni.cz>.

PdF [online]. 2011 [cit. 2011-06-10]. [Http://study.upol.cz/fakulty/PDF/KPV/DVM?lang=cs](http://study.upol.cz/fakulty/PDF/KPV/DVM?lang=cs). Dostupné z WWW: <pdf.upol.cz>.

Pedagogická fakulta OU [online]. 2011 [cit. 2011-06-10]. [Www.osu.cz/fpd/index.php?id=666](http://www.osu.cz/fpd/index.php?id=666). Dostupné z WWW: <osu.cz>.

Pedagogická fakulta MU [online]. 2011 [cit. 2011-06-21]. [/is.muni.cz/do/ped/stud/studk/2011_2012/prez/DV1_MP.html](http://is.muni.cz/do/ped/stud/studk/2011_2012/prez/DV1_MP.html). Dostupné z WWW: <ped.muni.cz>.

Fakulta pedagogická [online]. 2011 [cit. 2011-06-10]. Zcu.cz/study/dokumenty/stud_programy/FPE/studijni_plany_bakalarskych_stud_proramu_FPE_ak_rok_2010_2011.pdf. Dostupné z WWW: <zcu.cz>.

8 Přílohy

Vážení,

obracím se na Vás s žádostí o pomoc při sběru dat, které budou použity při výzkumu v rámci bakalářské práce na téma „Uplatnění dramatické výchovy na základních školách a školních družinách v regionu Střední Čechy“.

Dotazník je anonymní a veškeré údaje z něho budou použity pouze v rámci bakalářské práce.

Prosím Vás tedy o vyplnění dotazníku a následného navrácení.

V případě Vašeho zájmu o výsledky mě můžete kontaktovat na emailové adrese Ryglova1@seznam.cz

Předem Vám velmi děkuji za Váš čas a ochotu.

Věra Rýglová

vychovatelka školní družiny a studentka 3. ročníku oboru Vychovatelství na UK

1. Muž
Žena

2. Počet let Vaší pedagogické praxe

Do 10 let

Do 15 let

Do 20 let

Do 25 let

Do 30 let

Nad 30 let

3. Setkal (a) jste se během své pedagogické praxe s dramatickou výchovou?

Ano

Ne

4. S jakou z těchto forem dramatické výchovy jste se už setkal (a)?
- Zájmový kroužek
- V rámci výuky
- Oddělení ZUŠ
5. Má podle Vás význam zařazovat dramatickou výchovu do výuky a volnočasových aktivit dětí školního věku?
- Ano
- Ne
6. Jaký je Váš osobní vztah k dramatické výchově?
- Kladný
- Nevyhraněný
- Odmítavý
7. Začleňuje vaše škola či školní družina prvky dramatické výchovy?
- Ano
- Ne
8. Je dramatická výchova zařazená do ŠVP vaší školy jako samostatný předmět?
- Ano
- Ne
9. Je dramatická výchova (či její prvky) zařazená na vaší škole jako součást jiných předmětů?
- Ano
- Ne

10. Ve kterých předmětech nejčastěji?

Prvouka

Hudební výchova

Český jazyk

Vlastivěda

Nějaký jiný

11. Využíváte na vaší škole dramatickou výchovu nebo její prvky v rámci volnočasových aktivit?

Ano

Ne

12. Pokud ano, jaké prostředky využíváte? Prosím jmenujte.

13. Probíhá na vaší škole zájmový kroužek dramatické výchovy?

Ano

Ne

14. Má podle Vás vaše škola, školní družina podmínky k výuce dramatické výchovy (nebo jejího začlenění do výuky či volnočasových aktivit)? Prosím konkretizujte.

15. Na jaké cíle by se podle Vás měla dramatická výchova zaměřovat?

16. Zahrnuje váš Školní vzdělávací program i cíle dramatické výchovy? Pokud ano, prosím formulujte je konkrétně.

17. Vaše další postřehy ohledně dramatické výchovy:
